

законодавством Європейського Союзу як передумова інтеграції України до європейських співтовариств: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Ілона Анатоліївна Куровська; Інститут законодавства Верховної Ради України. — К., 2007. — 198арк. — Бібліогр.: арк. 166-198.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2014 р.

Y. S. Khobbi

PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF EUROPEAN STANDARDS IN THE NATIONAL LEGAL SYSTEM OF UKRAINE

The process of implementation of European standards in the national legal system of Ukraine are considered.

It is noted that the harmonization process is accompanied by a number of problems, among which the following: the presence of the vast array of EU legislation in each of the industries for which the predicted convergence of regulatory and legal sources, the difficulty in selecting the sources of the EU, which must adapt their codes and laws in first; lack of coherent legal framework in Ukraine, poor regulations and their dysfunctional reception; declarative official documents in this area, inadequate to the timing of implementation of the Programme of Adaptation of Ukraine to the European Union and the lack of an effective mechanism for its implementation; virtual absence of EU Law Translation into Ukrainian and low level language and professional legal training in the field of European law makers and universities; lack of a uniform glossary of EU law, so that the drafter and the judges had any doubts as to its interpretation, particularly regarding implementation of EU regulations to Ukrainian legislation; poor information provision process of approximation in the population, especially the electoral process; no certainty of clear funding Adaptation programs, formation of its budget for the final principle.

The author considers that the first priority towards implementing European standards must be specific in terms of constitutional reforms that would allow to reform many institutions of state and local governments based on the experience of EU member states.

Keywords: *European Union, European standards, implementation, harmonization, adaptation, constitutional reform.*

УДК 342.3

Р. В. Чернолуцький

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ В ЗАКОНОПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті досліджується роль юридичної (нормотворчої, законодавчої) техніки в законопроектній діяльності. Розгляд зазначених питань здійснюється через розкриття ролі і значення конституційно-правових норм в правовій системі держави і системі національного законодавства.

Ключові слова: *законотворчість, законотворення, законопроектна діяльність, конституційне право, конституційно-правова норма, юридична техніка.*

Постановка проблеми. Належне існування та стабільне функціонування держави може здійснюватись тільки в царині права, тобто на нормативній основі, домінуючу роль в якій грають законодавчі акти, що приймаються Парламентом для регулювання найважливіших суспільних відносин, що виникають в процесі взаємодії держави, соціуму і особистості. Виходячи з того, що Парламент приймає в обов'язковому порядку законодавчі акти з питань, що зафіксовані в ст. 92 Конституції України [1], такі акти:

- по-перше, мають конституційно-правову природу;
- по-друге, підкреслюють особливу важність таких суспільних відносин, що ними регулюються;
- по-третє, надають характер конституційності суспільним відносинам, що ними регулюються;
- по-четверте, ілюструють важливість методу та предмету конституційно-правового регулювання;
- по-п'яте, детермінують відповідні вимоги, щодо застосування до такого регулювання юридичної техніки;
- по-шосте, обґрунтовують особливості законопроектної діяльності в конституційному праві;
- по-сьоме, підкреслюють не тільки роль і значення норм конституційного права у регулюванні найважливіших суспільних відносин, але й висвітлюють необхідність дослідження закономірностей і процесу їх конструювання, «нормативної побудови» у контексті використання принципів юридичної техніки.

А це об'єктивно вимагає активізації наукових досліджень процесу і основних напрямів розвитку законодавчої (законотворчої) діяльності, особливо в контексті законопроектної діяльності, на стані якої перманентно позначаються і в якій відбиваються труднощі та особливості перехідного стану суспільства і держави, що якраз й має своїм слідством інтенсифікацію законотворчості.

Тому, *метою* даної статті є дослідження ролі принципів юридичної техніки, що застосовуються в процесі законопроекткування, як початкової стадії законодавчого (законотворчого) процесу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що окремим загальнотеоретичним і практичним аспектам законопроекткування присвячені праці вітчизняних і зарубіжних авторів: С. С. Алексєєва, Л. Ф. Апта, Ю. Р. Арзамасова, Н. В. Артїкуци, В. М. Баранова, І. Л. Брауде, Ж.-Л. Бержеля, Дж. Бейтса, Р. К. Бержерона, О. В. Богачової, А. В. Богачова, Н. А. Власенко, О. А. Гаврілова, Т. В. Губаєвої, Ж. О. Дзейко, Т. О. Дідича, О. В. Зайчука, Р. Ієрінга, Т. В. Кашаніної, Д. А. Керїмова, О. Л. Копиленка, Л. Мадера, Д. А. Монастирського, А. Нашиць, М. П. Недюхи, Н. М. Онїщенко, А. С. Піголкіна, С. А. Погорелової, П. М. Рабіновича, А. О. Селіванова, В. Ф. Сиренка, О. Ф. Скакун, І. С. Терлецької, А. Ф. Ткачука, Ю. О. Тихомирова, Д. В. Чухвичева і ін.

Проте, слід наголосити, що вказані автори, не дивлячись на глибоке опрацювання онтологічних, методологічних, аксіологічних і праксеологічних проблем профільного характеру, основну увагу в своїх роботах все ж таки приділяли дослідженню окремих аспектів проектування законодавчих і інших нормативно-правових актів, опускаючи найважливіші і різноманітніші характеристики законопроекткування і взагалі законопроектної діяльності, в тому числі й відповідних засад юридичної техніки, що застосовуються в її процесі та характеризують таку діяльність як складний, соціально обумовлений, багато в чому переднормативний, інтелектуальний, політичний і політологічний феномен, організаційний і процесуально-процедурний блок питань, навколо якого «крутиться» та обертається вся нормопроектна, в тому числі й законотворча діяльність в державі і, отже, нормування, регламентація і, як наслідок, правове регулювання соціальних процесів.

Крім того, слід зазначити, що виходячи з основної, профілюючої ролі норм конституційного права в правовій системі держави та в процесі законотворення, проблематику їх ролі та значення досліджували у своїх наукових працях такі вітчизняні вчені, як: В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, А. З. Георгїца, С. Д. Гусарєв, В. О. Демиденко, В. С. Журавський, Н. К. Ісаєва, Б. В. Калиновський, Р. А. Калюжний, Б. С. Кїнаш,

А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, М. І. Корнієнко, Т. А. Костецька, В. В. Кравченко, Л. Т. Кривенко, Г. О. Мурашин, В. Ф. Опришко, М. Ф. Орзіх, Н. А. Пелих, В. Ф. Погорілко, О. Ф. Скакун, О. В. Скрипнюк, П. Б. Стецюк, В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика, В. Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, Я. В. Чистоколяний, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко. Однак комплексного науково-теоретичного дослідження, яке б поєднувало у собі питання нормотворення, ознак і змісту конституційно-правових норм, їх видової характеристики та особливостей, функції, соціальну цінність, теоретико-правові та практичні питання форм реалізації і закономірностей їх застосування, ще не проводилось.

Дисертації, які захистили останнім часом українські правники Б. С. Кінаш, О. В. Сінкевич, Я. В. Чистоколяний, містять певний науковий аналіз окремих аспектів конституційно-правових норм. Але ці дослідження не присвячені системному висвітленню нормопроектної діяльності в сфері розробки конституційно-правових норм.

Викладення основного матеріалу. Виходячи з того, що конституційне право України є основоположною, фундаментальною та профілюючою галуззю національного права, з якої беруть начало всі інші її галузі, об'єктивно зростає значення належної розробки норм цієї галузі, що повинні регулювати найбільш важливі суспільні відносини.

Конституційно-правова норма (від лат. *Norma* – керівний початок, правило, зразок; узаконене встановлення; порядок, визнаний обов'язковим [1]) виступає первинним елементом системи конституційного права України, звідсіля норми конституційного права, будучи складовими системи конституційного права, відображають у своїй сукупності зміст і сутність цієї галузі загалом.

Одним із перших у незалежній Україні на монографічному рівні дослідив норми конституційного права О. І. Степанюк. Цей дослідник, аналізуючи юридичну природу конституційно-правових норм, дійшов висновку, що під цією категорією слід розуміти прийняте установчою, законодавчою, а іноді судовою і виконавчою владою правило, що опосередковано через поведінку людини регулює політичні відносини, які виникають у процесі організації та здійснення публічної влади, а також відносини цієї влади з громадянином [2]. Ми вважаємо таку дефініцію занадто широкою, бо автор визначає природу конституційно-правових норм через її ототожнення з єдиною державною владою, яка розділяється на відповідні гілки влади (законодавчу, виконавчу та судову). Крім того, викликає питання вказівка автора на установчу владу, під якою він напевно розуміє народ. Але народ може затвердити відповідну норму конституційного права за допомогою референдуму, але народ не може виступати в якості конкретного автора конструкції правової норми.

Визначаючи дефініцію конституційно-правових норм, вітчизняний дослідник В. Ф. Мелашенко розумів під ними встановлені чи санкціоновані Українською державою правила, які визначають поведінку учасників конституційно-правових відносин у процесі здійснення повновладдя народу України [3]. Таке визначення також має свої недоліки, бо здійснення повновладдя народу України є хоча й найважливішим, але й не єдиним об'єктом конституційно-правового регулювання. Виходячи з особливої важливості галузі конституційного права та структури його системи, можна говорити про цілу низку таких об'єктів, кожний з яких має системну характеристику та детермінує і викликає до життя та функціонування відповідний системо комплекс конституційно-правових відносин, що потребують врегулювання вже іншими нормами конституційного права.

Найбільш оптимальною у цьому сенсі виступає дефініція яку запропонував вітчизняний фахівець-конституціоналіст, академік права Ю. М. Тодика. Він вважав, що

конституційно-правові норми – це загальнообов'язкові правила поведінки, встановлені чи санкціоновані державою для охорони і регулювання державно-правових відносин, які реалізуються через права і обов'язки суб'єктів правовідносин і забезпечуються примусовою силою держави [4].

Оптимальність такого доктринального підходу обґрунтовується наявністю низки факторів методологічної властивості:

- по-перше, схожої точки зору притримуються й інші правознавці-конституціоналісти;

- по-друге, дана дефініція володіє більш узагальненим характером у відображенні об'єктів конституційно-правового регулювання;

- по-третє, автор підкреслює та рефлексує основну суб'єктну роль держави у виникненні норм конституційного права;

- по-четверте, автор визначає функціональну природу таких норм в якості загальнообов'язкових правил поведінки;

- по-п'яте, він вказує на появу і спосіб оформлення таких загальнообов'язкових правил поведінки – встановлення чи санкціонування (схвалення) державою, що має велику інструментальну роль та значення для теми дослідження, що нами проводиться – бо для того, щоб встановити чи схвалити відповідно правило поведінки, його треба розробити в матеріальному і процесуальному розумінні, використовуючи відповідні юридичні конструкції і застосувавши відповідні принципи і правила юридичної техніки;

- по шосте, автор вказує на основні телеологічні домінанти, що сповідувалися державою при встановленні таких правил поведінки – охорона і регулювання державно-правових відносин. На нашу думку, було б доцільним вказати й на те, що одними з основних таких домінант є: а) встановлення таких відносин, а вже потім їх охорона (спочатку розпочинається процес інституціоналізації, а вже потім починається процес стабілізації суспільних відносин – Авт.); б) регламентація таких відносин, а потім вже їх регулювання (спочатку виникає форма, а вже потім розвиваються функціональні прояви її існування та дії – Авт.);

- по-сьоме, автор, виходячи з прагматичної завантаженості правових норм та їх праксеологічної мети, вказує на те, що загальнообов'язкові правила поведінки реалізуються через права і обов'язки суб'єктів правовідносин. Це має суттєве значення для нормопроектної діяльності в конституційному праві, що обумовлює процес розробки і створення його норм – правила поведінки повинні базуватися на використанні давньоримської нормативної конструкції «ти мені, а я – тобі» та повинні бути сформульовані у вигляді відповідних прав і обов'язків суб'єктів конституційних правовідносин, що: а) кореспондують між собою; б) повинні мати загальний характер, тобто розраховуватися на використання необмежену кількість раз та розповсюджуватися на невизначене коло неперсоніфікованих суб'єктів; в) підпадають під правила національного правопису; г) мають відповідне етимологічне навантаження; г') знаходяться «в руслі» національного та глобального конституціоналізму; д) мають формальну визначеність у відповідних джерелах права; е) володіють відповідною юридичною силою, в залежності від органу, що приймає відповідний нормативно-правовий акт, в якому вони знаходяться;

- по-восьме, реалізація зазначених загальнообов'язкових правил поведінки, забезпечуються примусовою силою держави, тобто за їх невиконання або неналежне виконання для суб'єкта правовідносин можуть наступити негативні наслідки. В контексті дослідження, що проводиться нами, об'єктивно зростає роль нормопроектної діяльності на стадії розробки конституційних норм з метою їх ясного, логічного,

чіткого формулювання і однозначного розуміння – що є заставою їх реального та оптимального застосування і реалізації.

Представляє інтерес доктринальні підходи, що розширюють суб'єктний склад нормотворення конституційних норм, бо це актуалізує проблематику нормопроектної діяльності в залежності від виду суб'єкту профільного нормотворення. Так, професор В.Ф. Погорілко вважав, що тривалий час, категорія «норма права» існувала в конституційному праві під впливом загальної теорії радянського права, що визначало єдиним і виключним суб'єктом нормотворення державу. Досвід конституційного будівництва в незалежній Україні довів невиправданість такого підходу. Тому, на його думку, на сьогодні пріоритетними суб'єктами конституційної нормотворчості в Україні також визнаються народ України, Українська держава та суб'єкти місцевого самоврядування [5].

Обгрунтовуючи це, він вказує, що, наприклад, Український народ як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні вдало реалізував свої нормотворчі функції через Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року, на якому громадяни України проголосували за підтвердження вищої юридичної сили Акта проголошення незалежності України, раніше прийнятого Верховною Радою Української РСР. На наш погляд, цей приклад доводить не тільки ефективність солідарної конституційної нормотворчості з боку Українського народу та законодавчого органу держави, а й об'єктивує необхідність належного її нормопроектного забезпечення і супроводження в контексті підготовки проектів актів, що виносяться на такий референдум в контексті їх підготовки (з використанням відповідних принципів і прийомів юридичної техніки), планування, прогнозування, експертного супроводження і обслуговування (аналіз тексту проекту в контексті її філологічної, логічної, нормативної «чистоти» з використанням принципів правової логіки і правового правонаступництва тощо).

Держава, в свою чергу, реалізує свої нормопроектувальні і нормотворчі функції через уповноважених суб'єктів, наділених відповідною компетенцією. Учасниками конституційної нормопроектувальної діяльності та нормотворчості є не тільки органи держави, що володіють відповідними повноваженнями профільного характеру, а й суб'єкти місцевого самоврядування (територіальна громада, представницькі і виконавчі органи місцевого самоврядування, сільські, селищні і міські голови), що уповноважені видавати нормативні конституційно-правові акти місцевого (локального) значення.

Наведені положення суттєво розширюють коло суб'єктів, що приймає участь у нормопроектній і нормотворчій діяльності з розробки й прийняття норм конституційного права, і це слід не тільки обов'язково враховувати під час визначення «поняття норми конституційного права», а й мати на увазі при організації нормопроектної роботи зазначеними суб'єктами.

Отже, враховуючи такий аспект досліджуваної проблематики, норма конституційного права може бути визначеною – як формально визначене, встановлене чи санкціоноване Українським народом або державою чи суб'єктами місцевого самоврядування правило поведінки чи діяльності, що регулює суспільні відносини, які є предметом конституційного права і забезпечується системою конституційних гарантій [6].

Однак такий підход В. Ф. Погорілко, як він сам вважає, страждає на відповідну дефектність [7]. Ми б позначили її як відповідну алогічність, механістичність і утилітарність, бо такий підхід фактично обходить творчу та ініціативну роль суб'єктів конституційного права (наявність або відсутність в їх діях вольового фактору – Авт.) у будівництві її «первинної цеглинки» – норми конституційного права.

З урахуванням вказаних недоліків, норму конституційного права України слід розуміти в якості змістовного та формально визначеного, встановленого чи

санкціонованого Українським народом або державою чи суб'єктами місцевого самоврядування загальнообов'язкового правила поведінки або діяльності суб'єктів конституційного права або умови перебування цих суб'єктів у певному стані чи статусі (режимі), незалежно від їх волі.

Навпаки, визначення поняття норми конституційного права України з урахуванням причинно-наслідкових підходів до детермінації правових явищ, нейтралізує негативні моменти в профільній дефініції і робить її більш не тільки реалістичнішою, а й прагматичнішою, бо, по-перше, поняття норми конституційного права визначається як правило цілеспрямованої вольової поведінки або діяльності суб'єктів конституційного права України (робиться акцент на суб'єктно-телеологічну ознаку – Авт.); по друге, враховується перебування цих суб'єктів у певному правовому стані чи статусі (режимі), незалежно від їхньої волі (робиться акцент на нормативно-установчу ознаку – Авт.); по-третє, це все актуалізує питання нормопроекування конституційних норм, бо в залежності від того, як і яким чином буде відображена воля суб'єкту конституційно-правових відносин шляхом застосування орфографічних і семантичних знаків, що виражають політичні коди і смисли, залежить ефективність цих норм та їх реалізація, тобто ефективність самого конституційно-правового регулювання.

Останній аспект, на нашу думку, підкреслює дефініція конституційно-правових норм, що запропонована вітчизняним дослідником Ф.В. Веніславським, який вважає, що така норма – це загальнообов'язкове правило поведінки, встановлене або санкціоноване державою з метою регулювання та охорони найбільш важливих, основоположних суспільних відносин, виконання якого забезпечується силою державного примусу [8]. Дійсно, це визначення робить акцент на найбільшу важливість, основоположність суспільних відносин, що регулюються конституційними нормами, тобто такі відносини є фундаментальними парадигмами, що виникають в суспільстві і державі, що, безперечно, актуалізує й особливу важливість нормопроекування в цій сфері. Однак, на жаль, в цьому визначенні автор «опускає» суб'єктний склад таких відносин, наявність якого, на нашу думку, ще більш підсилює значимість суспільних відносин, що регулюються нормами конституційного права. А це – основоположні відносини, що виникають між суспільством, державою і особистістю. Тобто, виходячи з управлінської природи правових норм, це означає побудову управлінських комунікаційних парадигм, що формують «хребет» суспільства і держави, відповідний соціально-правовий і соціально-політичний механізм, навколо якого обертається і в межах якого функціонує особистість. Це, на нашу думку, не тільки ще раз підкреслює особливу значимість нормопроекування в конституційному праві, але й обумовлює його методологічний та процесуальний (процедурно-технологічний) аспект.

В процесі нормопроекування в конституційному праві, тобто в нормопроекуванні конституційних норм, особливу роль грають їх загальні ознаки, які треба враховувати в обов'язковому порядку. Так, до таких ознак слід віднести такі кваліфікації, як: загальнообов'язковий характер конституційно-правових норм, їх є регулятивність, загальний і формально-визначений характер, охорону державою від порушень, а також їх місцезнаходження в конституційно-правових актах [9].

Ці загальні ознаки фактично формують телеологічні доміанти перед розробниками таких норм – нормопроекувальниками, якими, згідно тлумачення ст.ст. 78, 82, 83, п. 3 ст. 85 Конституції України [10], є народні депутати України; ст. 106 Конституції України – Президент України; ст. 116 – Кабінет Міністрів України; ст. 118 – голови місцевих державних адміністрацій; ст. 144 – органи місцевого самоврядування.

Однак, в процесі розробки проектів законів нормопроектувальниками (законопроектувальниками) виступають суб'єкти законодавчої ініціативи, якими у Верховній Раді України, згідно ст. 93 Конституції України, є Президент України, народні депутати України, Кабінет Міністрів України і Національний банк України.

Такий висновок можна зробити з того, що згідно доктринальних підходів, законодавча ініціатива – це стадія законодавчого процесу, що складається у винесенні на розгляд органом законодавчої влади законопроекту чи законодавчої пропозиції щодо прийняття, зміни чи скасування закону [11]. Тобто природа законодавчої ініціативи міститься в підготовці та поданні відповідного законопроекту – а це передбачає здійснення законопроектувальної діяльності.

Згідно нормативних позицій Регламенту Верховної Ради України [12] (п. 5 ст. 89), право законодавчої ініціативи здійснюється шляхом внесення до Верховної Ради проектів законів, постанов. При цьому, законопроект – це проекти законів, постанов Верховної Ради, які містять положення нормативного характеру (п. 6 ст. 89).

Враховання вказаних вище ознак, по-перше, детермінують відповідні дії щодо розробки правил поведінки, що мають суттєве значення для життя держави і соціуму, функціонування особистості у відповідному позитивному і сприятливому правовому режимі; по-друге, повинно відбуватися з використанням відповідної юридичної мови; по-третє, повинно досить чітко та однозначно містити складний механізм взаємних прав і обов'язків суб'єктів профільних правовідносин, з урахуванням того, що сформульовані конституційно-правові норми знайдуть своє подальше втілення, конкретизацію і деталізацію в нормах інших галузей національного права.

Специфічні телеологічні домінанти формують перед розробниками конституційних норм й видові характеристики таких правил поведінки. Бо є загальновідомим, що норми конституційного права, маючи визначені спільні ознаки, суттєво різняться між собою і можуть бути класифікованими за такими критеріями, як: предмет правового регулювання; метод правового регулювання; призначення у механізмі правового регулювання; юридична сила; ступінь конкретизації правового припису; характер диспозиції; характер санкції; суб'єкти нормотворення; походження (джерело) норми; дія за колом суб'єктів; територія дії; час дії; гарантованість дії [13].

Вказані особливості конституційних норм визначають об'єктивні засади і особливості використання і застосування в процесі їх проектування засад юридичної техніки.

На думку О. А. Іванова, юридична техніка – це система заснованих на практиці правотворчості правил і прийомів підготовки проектів правових актів, що забезпечує вичерпне охоплення регульованих питань, доступність, простоту і високу регулятивність правового матеріалу [14].

Таким чином, ця дефініція акцентує увагу на таких критеріальних ознаках юридичної техніки:

- вона заснована на практиці правотворчості (праксеологічна ознака – Авт.);
- це система правил і прийомів підготовки проектів правових актів (інструментально-технологічна ознака – Авт.);
- це відповідна система (системна ознака – Авт.);
- вона забезпечує вичерпне охоплення регульованих питань, доступність, простоту і високу регулятивність правового матеріалу (телеологічна ознака – Авт.).

Інше визначення юридичної техніки, що дає Ф. М. Раянов, тлумачить таку техніку як вироблену теорією і практикою сукупність правил і прийомів, що використовуються в правотворчій і правозастосовній діяльності [15].

Не дивлячись на стислість цієї дефініції, слід відмітити її позитивні риси. Це, насамперед:

- її історична ознака – вона вироблена теорією і практикою юридичної діяльності на протязі відповідного часу в історичному розвитку людства;
- її гносеологічна ознака – вона вироблена саме в процесі практики, але на основі теорії юридичної діяльності;
- її онтологічна ознака – це сукупність правил і прийомів;
- її праксеологічна ознака – вона використовуються в правотворчій і правозастосовній діяльності. Особлива важливість цієї ознаки знаходить свій прояв в процесі нормопроекування (законопроекування).

Відносно історичної ознаки-складової юридичної техніки, слід зазначити, що на серйозність її вимог та її важливість у підвищенні ефективності правового регулювання увагу було звернуто ще в період античності. Саме тоді дослідження з юридичної техніки, тобто мистецтва застосування права, в тому числі написання законів та інших правових документів, були зроблені, зокрема, Платоном і Аристотелем. Чимала заслуга в розробці феномену і поняття, пізніше названого юридичною технікою, належить Ф. Бекону, Т. Гоббсу, Дж. Локку, Ш.-Л. Монтеск'є, а також іншим мислителям Нового часу і Просвітництва. Велику роль зіграли і праці основоположника англійського утилітаризму І. Бентама.

В Російській імперії цьому питанню приділялась увага ще на початку XVIII століття. Так, документи наказувалося писати «штилем канцелярським». Якщо текст займав менше 25 рядків на кожному сторінку, то обов'язково був потрібен підпис всіх членів відповідної колегії в кінці тексту «щоб неможливо було потім приписати ...». При цьому цар Петро I особисто сформулював вимоги до законодавчого тексту: «Все прожекти зело справні бути повинні, щоб казну зрящю не засмічувати і вітчизні збитку не лагодити. Хто прожекти стане аби як ляпати, того чину лишу і батогом дерти велю ...» [16].

Крім указів Петра I в Росії міркування техніко-юридичного характеру висловлювалися в ряді указів Катерини II, в її Наказі Покладеної комісії, М. М. Сперанським і ін.

Авторство терміна належить німецькому правознавцеві Рудольфу фон Ієрінгу (1818-1892). «Юридична техніка» є частиною його основної праці «Дух римського права на різних ступенях його розвитку», параграфи 37-41 [17]. У Росії видавалася двічі: в 1860 році в четвертому томі «Юридичних записок», і в 1905 році окремим виданням.

Є цілком природним, що в даний час вимоги до правотворчої техніки об'єктивно зростають. Виходячи з особливої важливості саме конституційного права в процесі реформування держави і суспільства, його суттєвої ролі в модернізаційних процесах, значення таких вимог актуалізується. Вони стосуються широкого кола питань і, за загальним правилом, полягають у наступному:

- найбільш повне і адекватне вираження волі правотворчого органу (конкретно-змістовний фактор – Авт.);
- раціональна організація і логічна послідовність викладу нормативних приписів, що містяться в акті, його компактність (раціонально-логічний фактор);
- відсутність прогалин і суперечностей у внутрішньому змісті нормативних актів і у всій системі законодавства (комплексно-якісний фактор – Авт.);
- стислість і компактність викладу правових норм при достатній глибині і всебічності відображення їх змісту (фактор нормативної оптимізації – Авт.);
- ясність, простота і доступність мови правових актів, точність і визначеність уживаних формулювань і термінів (лінгво-семантичний фактор – Авт.);

- зведення до мінімуму кількості нормативних актів з одного і того ж питання (фактор кількісної оптимізації – Авт.);

- своєчасне оприлюднення та набрання законної сили нормативних актів (промульгаційно-часовий фактор – Авт.) та ін. [18].

Слід зазначити, що практично всі вказані вимоги, мабуть за виключенням промульгаційно-часового фактору, відносяться до стадії нормопроекування (законопроекування).

У спеціальній літературі виділяються певні напрями актуалізації вимог правотворчої техніки, що відносяться до всіх видів правових актів (нормативних, індивідуально-правових і інтерпретаційних), але, на нашу думку, особливе значення вони мають для нормопроекування (нормопроекування) в конституційному праві. До таких вимог, на думку Г. І. Денисова, належать наступні:

- відповідне увазі, рівню і значенню правового акта його належне зовнішнє оформлення (змістовно-формальний фактор – Авт.);

- раціональна організація структури, стилю, логіко-мовної побудови тексту правових приписів (поліструктурний фактор – Авт.);

- забезпечення органічного взаємозв'язку юридичних норм, викладу їх внутрішніх елементів (інтерстиціальний фактор – Авт.);

- дотримання особливих правил при систематизації та обліку нормативно-правових актів, виходячи з їх специфіки (номінально-систематичний фактор – Авт.) [19].

Наявність великої кількості вимог до юридичної техніки робить цю діяльність не тільки об'єктивно складною, специфічною, творчою, багатоплановою, такою, що знаходиться на стику багатьох дисциплін – міждисциплінарною і міжпредметною, але й висуває до неї та до суб'єктів, що її здійснюють високі вимоги професіоналізації. Отже, там де є потреба у професіоналізації праці, зразу ж виникає потреба у її стандартизації і процесуалізації (технологізації).

Це підтверджується й структурною побудовою самої юридичної техніки, яка як система відповідних процесуально-технологічних норм виступає в цілому як законодавча (юридична) техніка, що в свою чергу складається з вимог законодавчої стилістики, юридичних конструкцій і особливостей юридичної термінології.

Під законодавчою стилістикою треба розуміти систему прийомів найбільш доцільного використання мовних засобів у нормативних документах. Виходячи з правил законодавчої стилістики, до тексту нормативного акта пред'являються наступні вимоги:

- простоти, цілісності, логічної завершеності;
- неприпустимість застарілих виразів і образних порівнянь;
- директивності (обов'язковості вольових, владних формулювань мови суворих приписів, вимог і наказів);

- офіційності;
- рівного і спокійного стилю викладу тексту акта, його байдужості до переживань і емоцій суб'єктів і т.д.

Юридична термінологія – це словесне позначення понять, що використовуються при викладі нормативного акта. Її видами виступають: загальноживані терміни; спеціально-технічні терміни; спеціально-юридичні та неюридичні терміни.

Вимогами до юридичних термінів є: їх єдність, загальна визнаність, стабільність, доступність і т.п.

Юридичні конструкції – це відповідна побудова, устрій права, що знаходять свій прояв у своєрідних прийомах конструювання положень про права, обов'язки та відповідальність в тексті нормативно-правового акта.

Виділяють групу так званих нетипових нормативних побудов і приписів. У них є відсутніми властивості, притаманні нормам права, і в правовому регулюванні вони відіграють допоміжну роль – правові фікції, презумпції, аксіоми, конструкції і символи.

Для прикладу можна навести деякі типові правила побудови юридичного документа, що визначають його системостворюючі та структуроутворюючі властивості:

- впорядкований розподіл нормативного матеріалу, його розчленованість і узгодженість (послідовна диференційованість нормативного матеріалу: наявність однорідного за змістом і спрямованістю матеріалу, що групується в статтях (пунктах, параграфах), при необхідності має свої внутрішні підрозділи (частини статті, підпункти) – це правило спрямоване на створення парадигмальної однотипної стандартної структури нормативно-правового акта, в тому числі й закону;

- єдність і внутрішня логіка нормативного документа (логічна послідовність викладу матеріалу, його несуперечність) – це правило торкається змістовного навантаження документу, його раціональної основи;

- доступність і переконливість правових актів (максимальна простота і зрозумілість мови документа, правильність вживання сполучників, знаків пунктуації, порівнянь, образних виразів тощо) – це правило, на думку російського дослідника К. Шугріної, спрямоване на формування лінгвістично-логічної структури нормативно-правового акту [20], його мовного навантаження.

Звідсіля можна дійти висновку, що при ігноруванні правил юридичної техніки навіть відносно досконалий зміст нормативно-правового акта може значною мірою втратити свою ефективність у процесі регулювання конкретних суспільних відносин, коли виявляться ті чи інші вади, послаблення при конструюванні певних юридичних норм.

Висновки. Таким чином, резюмуючи, можна дійти наступних висновків:

- конституційне право держави виступає в якості основоположної і профільюючої галузі національної правової системи і національного права, що містить правові норми, що регулюють найбільш важливі, сутнісні, опорні, домінуючі відносини виникаючі між соціумом, державою та особистістю – звідсіля стадія нормопроекування (законопроекування) в конституційному праві має особливе значення для інституціоналізації та розвитку національного законодавства;

- праксеологічна цінність та значення нормотворчої (законотворчої, юридичної) техніки міститься в тому, що вона дає можливість із застосуванням інструментально-технологічних засобів оптимально врегулювати суспільні відносини шляхом розробки відповідного правила поведінки (правової норми), що саме в конституційному праві має вирішальне значення, виходячи з його предмету, методу та особливостей конституційних норм;

- саме від чіткого виконання всіх правил нормотворчої (законотворчої, юридичної) техніки саме на стадії нормотворення (законотворення), багато в чому залежить як якість, так і подальша ефективність в контексті реалізації створюваних нормативно-правових актів, що будуть мати силу закону.

Список використаної літератури

1. Норма // Новейший словарь иностранных слов и выражений. – Мн.: Харвест; М.: АСТ, 2001. – С. 571.
2. Степанюк О. І. Норми конституційного права України: проблеми теорії: автореф. дис. ... к. ю. н.; спец. 12.00.02 / Олександр Іванович Степанюк; Львівський ун-т ім. І.Франка. – Львів, 1993. – С. 11.
3. Мелашенко В. Ф. Основи конституційного права України / В. Ф. Мелашенко. – К., 1995. – С. 31.

4. Тодыка Ю. Н. Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина / Ю. Н. Тодыка . – Х., 1998. – С. 24-25.
 5. Погорілко В. Поняття, ознаки, види і структура конституційно-правових норм / В. Погорілко, В. Федоренко // Право України. – 2001. - №11. – С. 9-14.
 6. Погорілко В. Ф. Конституційні норми // Юридична енциклопедія : в 6 т./ редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. , 2001. – Т. 3 – С. 284.
 7. Там само.
 8. Веніславський Ф. В. Конституційне право України в схемах і таблицях: навч. посіб. / Ф. Ф. Веніславський. – Х. : Право, 2014. – С. 36.
 9. Конституційне право України [Електронний ресурс] : підруч. / за ред. В. Ф. Погорілка. – К. , 1999. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/12810419/pravo/normi_konstitutsiyного_prava
 10. Конституція України 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
 11. Законодательная инициатива // Конституционное право России: Энциклопедический словарь / под общ. ред. В. И. Червонюка. – М. : Юрид. лит., 2002. – С. 91
 12. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 09.05.2014 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14-15, № 16-17. – Ст.133.
 13. Конституційне право України [Електронний ресурс]: підруч. / за ред. В. Ф. Погорілка. – К. , 1999. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/12810419/pravo/normi_konstitutsiyного_prava
 14. Иванов А. А. Теория государства и права /А. А. Иванов, В. П. Иванов. – М. : Юнити-Дана, 2007. – С. 25.
 15. Раянов Ф. М. Проблемы теории государства и права (Юриспруденции) / Ф. М. Раянов. – М. : Право и государство, 2003. – С. 45.
 16. Див.: Законодательная техника / под ред. Ю. А. Тихомирова. – М. : Городец, 2000. – С. 16.
 17. Иеринг Р. фон. Юридическая техника / Р. Фон Иеринг. – М. : Статут, 2008. – 231 с.
 18. Тарасов Н. Н. Юридическая техника в структуре юриспруденции (методологические проблемы исследования) / Н. Н. Тарасов // Юридическая техника. – 2007. – № 1. – С. 7-11.
 19. Денисов Г. И. Юридическая техника: теория и практика [Електронний ресурс] / Г. И. Денисов // Журнал российского права. – 2005. - № 8. - Режим доступу : <http://www.lawmix.ru/comm/8805/>
 20. Шугрина Е. С. Муниципальное право Российской Федерации [Електронний ресурс] : учеб. / Е. С. Шугрина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект. – Режим доступу : <http://pravouch.com/osnovyi-mestnogo-pravovyye/stadii-munitsipalnogo-pravotvorchestva-11749.html>
- Стаття надійшла до редакції 29.08.2014 р.

R. V. Chernolutskyi

THE ROLE OF LEGAL TECHNOLOGY IN LEGISLATIVE ACTIVITIES

This paper examines the role of law (legislative, legal) technology in the law-making work. Consideration of these issues through the disclosure of the role and importance of constitutional and legal provisions in the legal system and the system of national law.

It is claimed that the constitutional right of a State acting as the fundamental industry and profiling of the national legal system and domestic law, which contains the legal rules governing the most important, essential, basic, dominant relationship emerging between society, government and society – hence law-making stage (drafting) in constitutional law is of particular importance for the development and institutionalization of national legislation.

Attention is focused on the fact that the praxeological value and meaning of rule-making (legislative, judicial) technology found in the fact that it enables the use of instrumental and technological means to optimally regulate social relations by developing appropriate rules of conduct (law) that in constitutional law is crucial, based on its subject matter, method and characteristics of constitutional norms.

It says that it is clear from the implementation of all legislative rules (legislative, judicial) technology is on the stage of rule-making (legislative), largely depends on the quality and subsequent performance in the context of the created legal acts that will have the force of law.

Keywords: law-making, law, legislative drafting, constitutional law, constitutional and legal norms, the legal machinery.

УДК 347.97/99

О. В. Яценко

ПРИМЕНЕНИЕ СУДЕЙСКОГО УСМОТРЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ СУДОПРОИЗВОДСТВА: ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ТЕОРИИ

В данной статье автор исследует вопросы, касающиеся теоретических проблем применения судейского усмотрения в процессе отправления правосудия в различных формах – гражданского, хозяйственного, административного, уголовного, а также производства по делам об административных правонарушениях. Одними из наиболее противоречивых, с точки зрения возможностей и границ применения механизма судейского усмотрения, отраслей права выступают уголовное и уголовное процессуальное.

Подчеркивается, что судейское усмотрение имеет такие особенности: - круг установленных государством ограничений для реализации судьей предоставленных ему полномочий шире, чем те, что применяются к другим должностным лицам государства; - пределы реализации судьей составляющих своих правомочий, в том числе может ли он в отдельных случаях вообще их не использовать.

Сделан вывод, что правовая обусловленность применения механизма судейского усмотрения имеет место на уровне всех разновидностей юридических процессов и проявляется в универсальной, частноправовой и публично-правовой формах.

Ключевые слова: судья, судопроизводство, судейское усмотрение, дискреционные полномочия судьи.

Постановка проблемы. Суд в процессе осуществления правосудия играет определяющую роль, поскольку на него возложена обязанность решения юридических споров. На выполнение этой задачи судья в установленном порядке вправе решать отдельные вопросы правоприменения на собственное (судейское) усмотрение. В этом контексте заслуживает внимания выяснение ответа на вопрос об особенностях правового статуса судьи и определение места в нем полномочий, которые им осуществляются или применяются по собственному усмотрению (дискреционных полномочий).

Целью исследования в данной статье является установление и реализация на основе судейского усмотрения судьей дискреционных полномочий в структуре его правового статуса. Для достижения поставленной цели необходимо решить ряд задач по определению структуры и отраслевых особенностей нормативно-правовых актов,